

CSALÁD ÉS KITELEPÍTÉS A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁNI KÖZÉP-KELET-EURÓPÁBAN

Rendező:
ELTE BTK NÉPRAJZI INTÉZET

Szakmai együttműködő partner:
KOPP MÁRIA INTÉZET A NÉPESEDÉSÉRT ÉS A CSALÁDOKÉRT (KINCS)

Időpont és helyszín:
2021. JÚNIUS 9-11., ONLINE (ZOOM)

ABSZTRAKTFÜZET

AMENT-KOVÁCS BENCE: „mert parasztgazdaságot, vagy más vagyont nem adhattunk nekik” Római katolikus német családok életstratégiái a II. világháború utáni évtizedekben a Hegyhát és a Völgység határán

Előadásomban a Tolna megyei Hógyész környéki településeken végzett gyűjtési tapasztalataim alapján szeretném bemutatni a kitelepítés utáni évtizedekben a német családok körében lezajlott társadalmi és életmódbeli változásokat. Prezentációm során külön hangsúlyt fektetek a jogfosztott családok otthonteremtési igényeire és feltételeire, a családszerkezet átalakulására, a családfő szerepének módosulására, valamint a német nyelvismeret és nyelvtanulás megváltozott metódusaira. Megvizsgálom a család és rokonság helyét az átalakult összetételű lokális társadalomban, párhuzamosan a társadalomszerkezet és mobilitás, illetve a foglalkozási struktúra alapvonásaiban bekövetkezett változásokkal.

BALOGH BALÁZS: A világháború utáni, valamint az 1956-os amerikai kivándorlási hullám és a családok

A Magyarországról az Amerikai Egyesült Államokba való kivándorlás három nagy hulláma közül kettő a második világháború után zajlott le. Minden emigrációs hullámot más-más ok indított el, és mindegyik markánsan különböző társadalmi réteget érintett, ezért törvényszerűen az új környezetükbe való beilleszkedésük is máshogyan történt. Előadásomban a világháborút közvetlen követő kivándorlási hullám (1945-48) és az 1956-os forradalom és elbukott szabadságharc utáni menekülési és kivándorlási hullám csoportjainak eltérő attitűdjeit igyekszem bemutatni a párválasztást, a családalapítást és a „családképet” illetően, szoros összefüggésben a nemzeti identitással és óhazaképpel.

BANK BARBARA: Internálótábor és kényszerlakhely után – Mi történt a családokkal, családtagokkal a „szabadulást” követően?

Előadásomban olyan családokról szeretnék beszélni, akiknek a férfi és/vagy női tagjait internálták, a család másik részét a hortobágyi zárt táborok valamelyikébe kényszerlakhelyre hurcolták. A letartóztatásuk/elhurcolásuk, a fogvatartásuk körülményei és szabadulásuk után, a családok hogyan egyesültek, egyesültek-e, illetve milyen nehézségekbe és élethelyzetekbe kerültek a családok, hogyan álltak talpra és folytatták életüket. A felnőttek és gyerekek hogyan kezelték a helyzetet, hogyan élték meg a megváltozott körülményeiket és milyen emlékek maradtak a következő generációkban a családot ért üldöztetések.

BENKŐ LEVENTE: „Ötnapi munka”. Az 1944. őszi tömeges elhurcolások székelyföldi volt internáltak és deportáltak emlékezetében

1944 őszén az Észak-Erdélyt birtokba vevő román hatóságok különféle félrevezetéssel gyűjtötték össze, és hurcolták fogolytáborokba a székelyföldi férfiak ezreit. Előadásomban röviden bemutatom azokat a hatósági rendelkezéseket és intézkedéseket, amelyek alapján a civil székely férfiakat összegyűjtötték; a családjuktól elszakított édesapák és fiak, az otthon maradók közötti kapcsolattartási és felsegélyezési kísérleteket mutatok be, valamint azt is, hogy a szovjetunióbeli kényszermunkatáborokban levők miként élték meg az elszakítottságot, s végül milyen volt a hazatérés.

BERECZKY ILDIKÓ: A harkányi református parókia a délszláv háború kezdetén

Előadásom célja, hogy – elbeszélte történelem (oral history) formájában – számoljak be arról, hogy mi volt egy határ menti fürdőhely református közösségének válasza az 1991-ben kezdődött délszláv háború kihívásaira. A továbbiakban a háború miatt Harkányban rekedt nyaralókról és a később jövő – szörnyű borzalmakat is átélt – menekült családokról lesz szó. Végül bepillantunk abba, hogy milyen segítséget adhatott a rászorulóknak az egyház és a – munkáját még alig elkezdett – akkori önkormányzat, kormányzat.

Terveim szerint írásos formában részletesebben is felidézem és dokumentálom majd közelmúltunknak ezt a drámai eseménysortát.

„Nem tudunk mindenkin segíteni, de ez nem jelenti azt, hogy senkin sem segítünk!”

BIMBA BRIGITTA: A maradék németiség kollektív eltávolítása Kárpátaljáról – kényszerkitelepítés Szibériába

Kárpátalja német nemzetiségű lakosságának sorsa a második világháború során a szovjetek területi terjeszkedésével, Kárpátalja szovjet befolyási övezet alá kerülésével megpecsételődött, szisztematikus eltávolításuk a területről több hullámban történt. A sorozatos csapások között számon tartjuk a front német katonai emberveszteségét, a szovjetek elől Nyugatra történő menekülést, a 18-50 év közötti német férfiak „malenykij robotra” hurcolását, a 18-30, valamint 17-45 év közötti sváb nők és férfiak internálását a kelet-európai németességgel egyetemben szovjetunióbeli kényszermunkára, valamint a maradék németiség deportálását a szibériai Tyumeny területére. Előadásomban arra vállalkozom, hogy levéltári forrásokon, személyes visszaemlékezéseken keresztül feltárjam milyen határozatok „törvényesítették” a kitelepítést, miként történt az emberek összegyűjtése és kiszállítása Szibériába. Bemutatom a deportáltak életkörülményeit, a szabadulás alternatíváit, a vélt és valós veszteségeket.

BOGNÁR ZALÁN: Magyar családok a Gupvi és a Gulág árnyékában

A második világháború és a szovjet megszállás következtében mintegy 1 millió magyar állampolgár került szovjet fogságba a revideált, 172 ezer km² területű és 14,7 milliós Magyarországról, kétharmaduk katonaként, míg egyharmaduk civilként. A szovjet fogságba kerültek 96–98%-a a Gupvi lágereibe került hadifogoly vagy internált státuszban, míg a maradék 2–4% többnyire koholt vádak alapján a Gulág lágereibe, börtöneibe, rabtelepeire. Az előadás a kétféle lágerrendszerbe, illetve háromféle fogságba kerültek és családtagjaik közti kapcsolattartás azonos és különböző lehetőségeibe, gyakorlatába, valamint a fogságba vetést, illetve a fogságot követő családi traumákba és azok feldolgozásának, megoldásának a módjaiba kíván az időkeret lehetőségeihez mérten betekintést nyújtani.

BUKOVSZKY LÁSZLÓ: Mátyusföldi kacskaringó a hontalanság éveiben.

A felvidéki magyarság második világháború utáni tragikus esemény sorozatának egyike a 88/1945. sz. Beneš dekrétum alapján végrehajtott erőszakos csehországi deportálás volt. Az általános munkakötelezettségre hivatkozva 1946 októberétől 1947 február végéig erőszakkal, szervezett módon, több mint 40 ezer felvidéki magyart telepítettek ki marhavagonokba zsúfolva az elűzött csehországi németek helyére. Az előadás a mátyusföldi Taksonyon (Taksonyfalva, ma Matúškovo, Szlovákia) élt Flaskár-család tagjainak viszontagságain keresztül próbálja meg bemutatni a kényszerű szétszakítottság példáját, amikor a 9 felnőtt családtagból egyeseket elkerült a tragikus sors, másokat a Szudéta vidékre deportáltak, sőt a család egy tagját 1947 tavaszán a magyar-szlovák lakosságcsere alapján Magyarországra telepítették.

DÁN VANDA: Családi kapcsolatok a Gulág árnyékában

A Gulág lágerrendszerét a szovjet állam a terror eszközeként hozta létre a kialakulásával egy időben, bár ezen a néven csak 1934-től működött. Magyarország szovjet megszállásával együtt megkezdődött a Szovjetunió, illetve a „rendszer ellenségeinek” – az esetek többségében ártatlan nőknek és férfiaknak – a szovjet szervek általi tömeges bebörtönzése és szovjetunióbeli kényszerszolgálatra való elítélése. Számuk 20–40 ezer fő közé tehető. Kutatásom során a családok helyzetére, megpróbáltatásaira helyeztem a hangsúlyt. Hogyan élte meg a család a hozzátartozó vagy hozzátartozók elhurcolását, hiszen számos esetben házaspárokat, de akár egész családokat is elhurcoltak és ítélték el az 1926. évi Dzerzsinszkij-féle büntetőtörvénykönyv 58.§-a alapján. Külön szegmensként érdemes megvizsgálni, hogy volt-e lehetőség a rabok és a családtagjaik közötti kapcsolattartásra, illetve szabadulásukat követően a család miként élte meg a szeretett hozzátartozó hazatérését, a transzgenerációs trauma hogyan jelentkezett az egyes családoknál, a túlélők és a családtagok hogyan tudták feldolgozni ezt a traumát – már ha fel tudták dolgozni.

FÖLDEVÁRYNÉ KISS RÉKA: Kitelepítés történetek református egyházi források tükrében

„Mint a Kálvin téri ref. lelkeszség vezetője igyekezett a Kálvin téri templomot a reakciós elemek egyik központjává tenni. Lelkeszségének világi vezetői, csaknem kivétel nélkül, a volt uralkodó osztály elemeiből tevődnek össze. Ez megmutatkozott az 1951-es kitelepítések alkalmával is, amikor az összes budapesti ref. egyházközség világi vezetői közül a Kálvin téri gyülekezetből telepítették ki a legtöbbet.” Ravasz László lemondott református püspök, Kálvin téri lelkipásztor állambiztonsági dossziéjában olvasható a fenti jelentés, amely a kitelepítés és az egyházak társadalmi bázisának megtörése, illetve a burkolt egyházüldözés összefüggéseire is ráirányítja a figyelmet. Előadásomban arra keresem a választ, hogy miként érintette a református gyülekezeteket és családokat a budapesti és nagyobb vidéki városok középosztályát sújtó erőszakos intézkedéssorozat. Milyen egyházi forrásaink vannak, amelyek segítségével feltérképezhetjük a kibocsátó és befogadó egyházi közösségek reakcióinak mintázatait, egyéni és közösségi stratégiáit?

GAJDOS-FRANK KATALIN: Magyarországi német asszonysorsok 1944 után

Előadásomban a magyarországi német asszonyok életét 1944 után közvetlenül érintő változásokat szeretném bemutatni, számos kutatott személy és történetük ismertetésén keresztül. Magyarország szovjetizálódását, valamint ennek hatását mutatom be a német nemzetiségű családokra vonatkozóan. 1944-ig a magyarországi német asszonyok tekintetében a klasszikus családmódról beszélhetünk, majd 1944 és 1953 között, a kollektív büntetés jegyében többnyire elhurcolások, elűzetés, internálások alakították a magyarországi német családok sorsát, a magyarországi német asszonyok családfenntartó szerepe fontossá vált. 1953 után, a diszkriminatív lépések és asszimilációs folyamatok következményeként a szocializmusban eltűnt a klasszikus német nemzetiségi családmódról és a rendszerváltásig tabu témának számítanak a magyarországi németeket – ezen belül különösen a magyarországi német asszonyokat ért – atrocitások (elhurcolások, megerőszakolások, elűzetések, „svábságuk” - nyelv, szokások, népviselet – elrejtése, félelem) A magyarországi németeket érintő kutatások a rendszerváltásig tiltott, nem támogatott témának számítottak (40 évig a felszabadító szovjet katonák voltak a hősök), 1987-től beszélhetett a német kisebbség már nyíltan az őket ért megpróbáltatásokról, többnyire az elhurcolt, internált férfiak, bátor túlélők, hősök szemszögéből. Meglátásom szerint a magyarországi német asszonyok 1944 után ugyancsak hősök voltak, a nehéz körülmények ellenére is családjaik túléléseért küzdöttek, - az előadáson bemutatott levéltári adatok, kutatott személyek és történeteik ezt mutatják be.

GATTI BEÁTA: A családi kapcsolatok szerepe, dinamikája a bukovinai székelyek körében

A bukovinai székelyek kortárs öntematizálásában és az örökségesítő folyamatokban kulcsfontosságúnak tűnnek a családdal, a rokonsággal kapcsolatos tudásra, annak számon tartására irányuló gyakorlatok. Az újabb szociálanropológiai rokonságkutatás (Schneider 1984; Sahlins 2013) elméleti keretei nyomán a családról, rokonságról alkotott elképzelések egyéni értelmezéseire, kulturális szerepére figyelek. Előadásomban arra hozok példákat, hogy a bukovinai székelyeket érintő telepítéseket, hangsúlyosan az 1941-es, 1944-es eseményeket követően hogyan alakultak körükben a családi kapcsolatok, a kapcsolattartási dinamikák, miként változott a családra vonatkozó információk tárolásának helye és módja; hogyan történik a rokonok újrafelfedezése; s a kortárs folyamatok mennyiben támogathatják a múlt feldolgozását.

GÖNCZ LÁSZLÓ: A muravidéki magyarok meghurcolása 1945-ben

Amikor 1945 tavaszán, a Magyarországhoz visszacsatolt négy esztendő után, a Muravidék ismét jugoszláv fennhatóság alá került, az ottani magyarok és a magyar családok számára nehéz hónapok következtek. Már áprilisban (még a részbeni „interregnum” idején) a Filócon rögtönözve kialakított gyűjtőtáborba hurcolták a Lendva-vidéki magyar falvak vezetőit, túlnyomórészt a falubírákat, valamint a nyilasokkal bármilyen módon összekapcsolható személyeket. Egy-két hónapos ottlétük idején kegyetlen módszerekkel kínozták és éhezettették őket. Három hónappal később, 1945. július 11-én az Alsólendvai Járás területéről 560 személyt, többnyire egész családokat hurcoltak el a Maribor közelében lévő Hrastovec település várában kialakított, több ezer szabadságvesztett embert „befogadó” táborba. Hivatalosan soha ki nem nyilvánított ok vagy határozat nélkül hurcoltak el békeidőben időseket, férfiakat, terhes nőket és egészen kis gyerekeket. A muravidéki magyarok kálváriájával – ami 2-3 hónapig tartott, és mintegy tízen vesztették ott, illetve azzal összefüggésben életüket – torolta meg a korabeli szélsőséges kommunista hatalom a két világháború között a Muravidékre betelepített telepések Sárvárra hurcolását a második világháború idején. A két, nemzeti hovatartozásuk miatt meghurcolt csoport lélekszáma szinte azonos volt. A muravidéki magyarok meghurcolásáról az 1990-es évek végéig nem lehetett beszélni, a többségében tengeremelléki szlovén és horvát származású telepések úgyszintén jogtalan sanyargatását azonban már az egypártrendszer idején részleteiben feltárták.

HORVÁTH SÁNDOR: „...csupasz szalma lett a fekhelyünk” A magyar-osztrák határ mentéről az Alföldre kitelepített családok életútjáról

„Az általános iskola 5. osztályát fejeztem be, amikor 1951. július 21-én kitelepítettek a Hortobágy Elep Állami Gazdaságba, istállóba, ahol a csupasz szalma lett a fekhelyünk” – emlékezik egy nagynardai férfi, Geicsnek László a deportálásukra.

Ebben a váratlanul létrejött kényszerű helyzetben találták maguk 1951-1952-1953-ban Magyarországon sok-sok ezren. Elsősorban a nyugati és a déli államhatár mentén található településekről hurcoltak el az éj leple alatt településenként négy-öt családot; pontosabban vittek mindenkit, akit abban a házban, abban a lakásban a deportáláskor találtak.

Az előadásban röviden vázoljuk a deportálás/internálás okait, előzményeit: például az egypárt-rendszer stabilizálásánál a kommunista pártra nézve „veszélyes elemek” felszámolását; a falusi társadalom, a parasztság totális átváltoztatását.

Majd három fejezetben vázlatosan bemutatjuk, az érintett családok miként élték meg: 1) a deportálásra / az internálásra vitelt; 2) a deportálás / internálás időszakát; 3) az „önkéntes” kényszerűség szakaszos, lépcsőzetes megszűnését.

Befejezésül rámutatunk arra, hogy a megfélemlítetteknek három csoportja is volt (az elhurcoltak, az otthon maradók és a kényszerlakhely környezetében élők). Ugyanakkor a családok életére ez két szempontból jelentős hatással volt: egyrészt a családok összezártak, és a legtöbben – dacolva a helyzettel – erős lélekkel élték túl az elhurcolást és a későbbi következményeit is, másrészt számukra a fiktív rokonsági hálózat, az úgynevezett műrokonság egy új elemmel gazdagodott: a sorstársi fiktív rokonsággal.

LÁBADI KÁROLY: Drávaszögi családok a délszláv háborúban

A második világháború befejezése óta egyetlen határon túli magyar népcsoport sem sodródott annyira a teljes megsemmisülés szélére, mint a drávaszögi. Végső megsemmisülés fenyegette mind anyagi, mind szellemi kultúráját. Az 1991-ben elkezdődött szerb támadások a legelsőik között a magyarok lakta horvát országrészeket érték. A komoly anyagi veszteségek mellett emberveszteség is sújtotta a magyarlakta területeket. Ennek következtében a bizonytalanság és a félelem arra készítette jelentékeny számban a többnyire falusi közösségekben élőket, hogy a háború borzalmai elől elmeneküljenek. A szülőhelyüket elhagyók zöme fiatal, kenyérkereső volt, nagy hányaduk nem tért vissza szülőföldjére. Már a 19. században pusztító „kór”, az egykézés támadta meg a hagyományos családmódot. Következtében a születések száma drasztikusan megcsappant. A 20. századot búcsúztató délszláv háború tovább zilálta a családszerkezeteket, és előrevetített egy megállíthatatlan folyamatot. Az elmenekültek jelentős része ugyanis nem tért vissza szülőföldjére. A háborút lezáró éveket követően egy újabb elvándorlási hullám kezdődött: fiatal házaspárok gyermekeikkel együtt a jobb megélhetés reményében Nyugat-Európa és a világ más részei felé indultak el. A hagyományos családszerkezet tovább romlott. A két-három generációs együtt vagy egy közösségen belül élő családok egygenerációssá, elöregedettekkel váltak, és súlyos demográfiai következményeket vetítettek elő: a közösségek elöregedésnek és az elmagányosodásnak ágyaznak meg.

MAKRA MÓNIKA: „Ne sírj édesanyám, vissza fogunk jönni” – elhallgatott transzgenerációs családi traumák a „málenkij robotra” deportált százezrek életében

1944 és 1945 között közel egymillió magyart hurcoltak el kényszermunkára a korabeli Magyarország területéről a Szovjetunióba ún. „málenkij robotra”. Azt mondták csak 3–5 napra viszik el őket romeltakarításra, a valóságban ez a legtöbbeknek 3–5 évet jelentett. A tizenévesektől az idősebb korosztályig mindenkit érintett a deportálás, férfiakat és nőket egyaránt, hiszen csak az volt fontos, hogy a létszám meglegyen. Az elhurcoltak harmada sosem térhetett haza. A hazaérkezőket megfenyegették, hogy ha valaha beszélni mernek a kint átéltekről, családjukkal együtt visszaviszik őket. Sokak a határon szembesültek azzal, hogy családtagjaikat távollétük alatt kitelepítették Németországba, hogy nincsen már otthonuk többé, szülőházaikban már mások élnek. A túlélők közül sokan csak több évtized elteltével találkozhattak szeretteikkel. Sokak életére mai napig rányomja bélyegét a több mint 75 éve történt események láncolatai. Előadásomban az általam kutatott Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei deportáltak életútjait, családtörténeteit mutatom be.

MARINKA MELINDA: Elszakadás – visszatérés – felejtés: a „néma tábor” sorsközössége

„A családok megcsonkítása, a kiszakítás fájdalma élesen sajnált, nem volt gyógyszer ellene, orvos se volt, aki felírhatta volna, a hiány fájdalmára nem hatott enyhítőleg semmilyen aszpirin.” – fogalmazza meg Papp Tibor író, a gyermekkorában megélt vállalati deportálás következményét. A gyermek és családja életének egyik legtraumatikusabb eseményét az író életrajzi regényében tárgyalja. Az elhurcolás története mellett megjelenik a személyes és családi trauma elbeszélése, illetve annak ténye is, hogy az események nemcsak a német nemzetiséghez tartozó családokat érintették. Az északkelet-magyarországi régió területéről számos példát látunk a családok szétszakadására, esetleges újra egyesítésére vagy újra alapítására a háború ideje alatt és azt követően, nemzetiségtől függetlenül. A megváltozott életvilág vizsgálata során az elszakadás – visszatérés – felejtés relációi domborodtak ki, illetve a közvetve és közvetlenül érintettség mértéke. Ezen utóbbi függvényében láthatunk különböző pozíciókat az egyének sorsközösséghez való tartozását értelmezve. A közvetetten érintettek élménygenerációjában például a nem elhurcolt rokonságot vagy a közeli ismerősöket sorolhatjuk. Ugyanakkor olyan személyek sorsának, esetleg családi életének megváltozásáról is szólnunk kell, akik a végrehajtás egyéb elszenvedői voltak. A tiszalöki kényszermunkatábor kutatása során vált egyértelművé, hogy a táborba kerülő, másodsorra is rabságra ítélt német nemzetiségiek mellett olyan egyének is elhelyezkednek, akiket a velük együtt és értük elhallgatók sorsközösségébe sorolhatunk. Az emlékezés és felejtés viszonyában a táborlakók megélt és a mellettük élők megtapasztalásai közösséggé formálja őket – a „néma tábor” vonatkozásában nemcsak emlékezetközösséggé, hanem felejtésközösséggé is formálódnak. Egy-egy konkrét családtörténeten keresztül erre az esetre hozok példát. Ezáltal egy másik aspektus is bemutatásra kerül, amely a szétszakított családot, a segítő szándékot és a közös felejtés emléktárgyainak megalkotását körvonalazza.

MAROSI ISTVÁN: „...sokat családizunk és felelevenítjük a régieket.” A görögkatolikus papok és családjaik üldöztetése Kárpátalján a kommunizmus évtizedeiben (1944–1989)

A 375 éve megkötött ungvári egyházi unió (1646) után, éppen 250 éve állították fel a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyét (1771), amely sajátos egyházszervezetként szolgálta a görögkatolikusok integrációját. A görögkatolikus papcsaládok az első világháborút közvetlenül megelőző időszakig a görögkatolikus népesség társadalmi és kulturális struktúrájának a lényegi elemévé váltak a Kárpátok vidékén.

Az egyházmegye sokrétű tevékenységét a munkácsi püspökök ungvári székhelyükről irányították. Joghatalmuk kezdetben 13 vármegyére terjedt ki. A 20. század 6 impériumváltását többnyire a jelenlegi formájában élte végig az egyházmegye, amely ruszin-, vagy ruszin hagyományú egyházként ismert.

A második világháború lezárásakor az egyházmegye egész területe a Szovjetunióhoz került. Kárpátalja (egybeesik a Munkácsi Egyházmegyével) lakosságának közel a 70 %-a görögkatolikus volt, akik már akkor is többnemzetiségű (ruszin, ukrán, magyar, román) közösséget alkottak. Az egyházmegyének 1944 októberében 381 papja volt, akik közül szinte mindegyik papcsaládban élt.

Előadásomban annak bemutatására törekszem, hogy a kárpátaljai társadalom gerincét képező görögkatolikus papságnak és családjaiknak milyen üldöztetéseket és egzisztenciális döntéseket kellett meghozniuk a kommunista egyházüldözés időszakában.

MIHÁLY JÁNOS: Székelyek a Kárpátalján (1942–1945)

A szerző előadásában azoknak a lövétei sokgyermekes családoknak a történetét követi nyomon, akik 1942-ben, államilag szervezeten, de önként telepedtek ki, pontosabban telepedtek át, elsősorban a jobb gazdasági életkörülményekbe reménykedve Kárpátaljára, hogy aztán ott, 1944 végén és 1945 elején, a szovjet megszállás alatt, megéljék a poklok poklát, mígnem 1945 márciusában visszatérhettek szülőföldjükre a Székelyföldre, amely ekkor már újra Romániához tartozott.

MOHAY TAMÁS: Felvidéki telepesek Baranyában. Vázlat a beilleszkedésről

A 20. század közepének számos történelmi traumája között az egyik a magyar-csehszlovák lakosságcsere volt 1947-49-ben. Ennek története – általában és egyes régiókra vonatkozóan – meglehetősen jól fel van tárva. Kevésbé ismertek azok a társadalmi beilleszkedési folyamatok, amelyek a Magyarországon szerteszét szórt felvidéki magyarok új környezetükben megindultak, és a következő évtizedekben végbementek. Az ilyesmi a történészek által használt levéltári források alapján kevésbé tárható fel, mint néprajzi módszerekkel. Egyetemi hallgatóként egy ilyen terepmunkát végeztem el, amiből 1983-ban a szakdolgozatom készült. Tudomásom szerint annak idején első voltam e téren, és sajnos utóbb sem igen készültek hasonló néprajzi munkák.

Baranya megyében a felvidékieket (ahogy akkor nevezték, a *csezkókat*) német-sváb falvakban helyezték el. A helyi lakosságot a potsdami egyezmény által jóváhagyott, a kollektív bűnösség elve alapján végrehajtott kitelepítés sújtotta, szemben az alföldi szlovákokkal, akik toborzásra önként jelentkeztek az áttelepülésre. Emiatt fogadta jóval nagyobb ellenszenv Baranyában és más németek lakta régiókban az új lakókat, akik eredeti színmagyar környezetükből egyszerűen valóságos kisebbségi helyzetben találták magukat etnikai, vallási, kulturális vonatkozásban egyaránt.

Előadásomban a Németbólyban, Szederkényben és néhány kisebb környékbeli faluban végzett néprajzi munkám főbb eredményeit osztom meg az érdeklődő hallgatósággal. Bő harminc évvel az események után, a nyolcvanas évek elején még szép számmal elérhetőek voltak a felnőttként vagy fiatalként áttelepítettek. Az ő nemzedékük küzdött meg a leginkább az idegenség-tapasztalatokkal, gyermekeik és unokáik már otthonosabban érezték magukat, vagy egyszerűen szétszóródtak. A bukovinai székelyektől eltérően a felvidékiek sokkal kevésbé alkottak koherens társadalmat, az elnyomott némettség a maga módján évtizedekig (a rendszerváltásig) ugyancsak igyekezett többé-kevésbé láthatatlan maradni, és mindkét csoportot egyaránt sújtotta a kollektivizálás. Ez mind hozzájárult a lassú közeledéshez, ami azonban a nyolcvanas évek elejére még nem vált teljes körű asszimilációvá.

Újabb munka nyomán lehetne feltárni, mi minden történt a következő két nemzedékkel az elmúlt negyven évben.

MOLNÁR D. ERZSÉBET: Kárpátaljai családok a „málenkij robot” árnyékában

1944 őszén Kárpátaljáról a szovjet fegyveres szervek ártatlan civil polgárok tízezreit hurcolták el a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáborába. Az évekig tartó fogságot nagyon sokan nem éltek túl, de a hazatértekben is – akiknek évtizedekig a kibeszélés lehetősége sem adatott meg – egész hátralévő életükben maradandó nyomot hagytak a lágerévek. Az elhurcolásokat túl nem élő, vagy egyáltalán elszenvedő személyeken túl az deportáltak családtagjai szintén beleilleszthetők abba az értelmezési keretbe, amelyet a „málenkij robot” áldozataiként fémjelzünk. Jelen előadás célja, hogy betekintést nyújtson az deportáltak hozzátartozóinak azon életkörülményeibe, amelybe a férj, az édesapa vagy éppen a fiúgyermek elhurcolása következtében kerültek, illetve bemutassa azokat a túlélési stratégiákat, amelyek révén alkalmazkodni tudtak új élethelyzetükhöz.

MURÁDIN JÁNOS KRISTÓF: *„Meghalni könnyebb, mint elválni.” Az 1944-ben szovjet fogságba hurcolt erdélyi magyar civilek otthonmaradt családjainak helyzete*

Előadásom célja, hogy bemutassam az Erdélyből, 1944 őszén „málenkij robot”-ra hurcolt magyar civilek otthon maradt családjainak helyzetét. A foglyul ejtések okainak, körülményeinek és végrehajtásának rövid ismertetése után, kifejtem az elhurcolások hatásait a családokra. Ennek keretében bemutatom a foglyok szeretteinek közbenjárási kísérleteit a szabadon bocsátásért, és az elhurcoltakkal való kapcsolattartás lehetőségét (levelezés) is. Külön elemzem a foglyok hazaérkezésének körülményeit és fogadtatásukat a családban. Ezt követően a fogság traumájának lehetséges feldolgozási módjaira térek ki és a fogság utóéletének családokra gyakorolt hatását vizsgálom, rávilágítva a kommunista rendszer időszaka alatti tabusítás, illetve a kisémmizés gyakorlatára, valamint a hatósági zaklatásokra. Végül a román rendszerváltozás utáni kárpótlás kérdését dolgozom fel, és a szovjet fogság családi emlékezetben való rögzülésének jellegzetességeit foglalom össze.

MUSKOVICS ANDREA ANNA: *„Málenkij robot”. Személyes sorsok, utóhatások és emlékezet Tárnokon*

1945 óta Tárnok gyásznapja január 8-a. Ezen a napon hurcolták el „málenkij robotra” Tárnok és a környező települések 18–45 év közötti férfilakosságát. Az érdi vásárterről közel 200 tárnokit indítottak útnak Baja irányába, akik közül, jelenlegi ismereteink szerint 66-an soha nem térhettek haza. A táborokat túlélők több hónapos vagy éves szenvedés után láthatták viszont szeretteiket, de megpróbáltatásaikról hosszú évtizedeken keresztül hallgatniuk kellett. Sokszor még családjuk sem ismerte valós történetüket, sok feleség, anya és gyermek pedig soha nem tudta meg, mi történt a szerettükkel. Sokak számára csak a remény maradt, amely az 1940-es évek végére végleg feloszlott, amikor a Gupvi-táborok foglyait hazaengedték.

Az elmúlt években a kutatásoknak köszönhetően a tárnokiak sorsát sokan megismerhették, kiállításokon, kiadványokban emlékeztünk meg az elhurcoltakról. Mostani előadásomban azonban a családok, a szerettüket elvesztettek szemszögéből szeretném bemutatni az eseményeket. Hogyan emlékeznek az akkori kisgyermek az elhurcolásra? Kaptak-e értesítést a családok elhunyt hozzátartozójukról? Milyen lépéseket tettek a feleségek és anyák, hogy információt tudjanak meg elhurcolt férjükről, fiúkról? Hogyan várták haza az elhurcoltakat, meddig élt remény? Hogyan ápolják az elhunytak emlékét, milyen tárgyak őrződtek meg a mai napig? Előadásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ, kiemelve, példaként hozva egy-egy család történetét.

NAGY ISTVÁN: A te házad, az én házam. Német-magyar együttélés 1945-47-ben Tolna megyében

Dolgozatom témája az 1944 októberében a Bácskából elmenekült bukovinai székelyek letelepedése Tolnában, pontosabban a Völgységben, felidézve azt a társadalmi, gazdasági, szociális konjunktúrát, ami itt fogadta őket. A kutatott három évben volt egy időszak, amikor a németeket még nem telepítették ki házaikból, de a székelyeket már betelepítették, így két család a régi és új gazda együtt élt, egy fedél alatt. Munkámban 28 adatközlő mesél erről az időszakról, a napi bizonytalanságokról, félelemről, tragédiákról.

NAGY PÁL: Telepek és telepfelszámolási törekvések az 1960-as években

Az 1950-es közigazgatási szisztéma létrejöttét követően a tanácsok telekosztással igyekeztek megoldani a cigánytelepek gondját. Ez javította az életkörülményeket, de nem szüntette meg a cigánynak számító népesség elkülönültségét, konfliktusokkal járt, 1957-ben pedig kormányrendelet szüntette meg az ingyenes házhelyjuttatást.

A Politikai Bizottság 1961-es határozata is érintette a telepek kérdését. Az akkori becslés szerint 2100 cigánytelep volt az országban, nagy részük az I. vh. után keletkezett. A határozat reálisan látta a cigány népesség differenciáltságát, integráltságának-szegregáltságának eltérő módozatait. Azt is, hogy a telepek a legkedvezőtlenebb helyeken alakultak, az egészségügyi körülmények, a kommunális ellátottság, a lakásviszonyok tarthatatlanok.

A pártvezetés a megoldást a cigányoknak a nem cigány lakosság közé történő széttelepítésében látta. 1963-ban a Politikai Bizottságnak szembe kellett néznie a telepfelszámolás eredménytelenségével, csapdáival. Ekkor készítették tervezetet, hogy a cigány lakosság számára egyszerűbb hitelfeltételeket és egyszerűbb lakásokat biztosítsanak. Eredetileg „a cigánytelepeken élő lakosság lakáshelyzetének” javításáról beszéltek, de kiegészítették azzal, hogy „a kedvezményeket minden olyan dolgozó megkaphatja, aki egészségtelen szükséglakásban lakik”. Attól tartottak, ha „a cigánylakosság részére nyújtandó kedvezmények a hasonló életkörülmények között lakó nem cigány lakosságot nem illetnék meg, ez feszültséget idézhetne elő”. Az 1964. május 4-én kiadott kormányhatározat „a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásáról” már címében is utalt a változásra.

1964-ben nem definiálták egzaktan sem a „telep”, sem a „cigány” fogalmát. Különböző jelentések alapján a telepeket szűkszavúan kategorizálták, annak eldöntését pedig, hogy ki cigány, teljesen a tanácsokra bízta. Ebben az évben felmérték a rendelet hatálya alá tartozó telepeket. 222160 ember (55425 család) lakott 48966 lakásszerűségben, „szociális követelményeknek meg nem felelő telepeken”. E népesség 70 %-át sorolták a tanácsok a „cigányok” közé.

A besorolás következetlen és önkényes volt. Néhány év múlva a Kemény István által vezetett kutatás igazolta ezt. A '64-es rendelet hatálya alá eső telepeken a hazai cigány népesség 45-50 %-a élt. A telepek felszámolását és a családokra gyakorolt hatását ambivalencia jellemezte. A családokat traumaként érte a lokális közösségeik felbomlásától való félelem, de drámai szétszórátást nem éltek át, mert a telepek „modern” szinten újra termelődtek. Megrázkódtatást a telepek felszámolása során alkalmazott hatósági erőszak, a cigány családok elégtelen érdekképviselése, az átnevelési szándék és a Cs-lakások építése során történt visszaélések okoztak.

NAGY PÉTER: Abafalva, egy sokat szenvedett falu. Málenkij robot, kitelepítések, szökések - az abafalvi családok szétszakítása a és megpróbáltatásai 1944-47 között

A trianoni békeszerződés után Csehszlovákiához csatolt Abafalva 1938-ban az első döntés során visszakerült Magyarországhoz, azonban pár év múlva az abafalvi családoknak borzalmak egész sorát kellett megélniük. Kezdődött ez mindazzal, hogy a második világháború frontjaira sokaknak kellett bevonulniuk, majd a holocaust után 1945 januárjában a falu több mint 60 lakóját málenkij robotra hurcolták el a bevonuló szovjet csapatok. Ez után a falu ismét Csehszlovákiába került, és újabb nehéz időszakot kellett átélniük a falubelieknek: a csehszlovák-magyar lakosságcserét, majd 1947-ben azt, hogy számos családot cseh-morva területekre telepítettek át. Emellett is rendszeresen voltak az átszökések a magyar oldalra, és még 1947-ben lefizették a határőröket, és az éj leple alatt családok költöztek át vagyontárgyaikkal magyar földre – míg egy hirtelen döntéssel le nem állították az egészet, családtagokat, állataikat és különféle tárgyaikat hátrahagyva. A kiköltözöttük helyére szlovákok, ruszinok és románok költöztek. Természetesen egy családot több kényszerű lakhelyelhagyás is érinthetett, így történt meg például, hogy idegösszeroppanást kapott a szovjet fogságból hazatérő fiú, mikor családi házukban ismeretleneket talált. Előadásomban Abafalva viszontagságos éveit mutatom be mindezek alapján az 1944-47 közötti időszakban.

PAPP ANNAMÁRIA: „Minden vonathoz kiszaladtunk, és vártuk a hazatérőket”. Kolozsvári civilek emlékei a szovjet elhurcolásról

1944. október derekán a Kolozsvárt megszálló szovjet csapatok ötezer magyar civil férfit gyűjtöttek össze, és hurcoltak el romániai, majd szovjetunióbeli fogolytáborokba. Előadásomban elsősorban azt szeretném bemutatni, hogy a foglyul ejtett ember hogyan élte meg a kényszerű távollétet, hiszen ki tudna a leghitelesebben beszámolni a történelekről, mint maga a túlélő. Azt is vizsgálom, hogy a család férfitagjának, esetenként tagjainak az elhurcolását és sokévi rabságát miként élték meg az itthon maradók.

PAPP ÁRPÁD: „A visszatért Délvidék” emlékezete és emléktárgyai

Az 1941-es bácskai impériumváltásra a többnemzetiségű régió lakói különböző módon, saját nézőpontjukból emlékeznek. Az emlékezés során egyrészt a gáncs nélküli felszabadítóktól a leitatott bosszúállóig, a régi rend újrathonosítóitól a kitelepítés végrehajtóiig – szubjektivizált erkölcsi kategóra részeként – megjelenő apparátus részeként történik rájuk utalás.

A nagy történelem részét képező magántörténelmek (történetek) – minden brutalitásuk ellenére – további elemeket is rögzítettek, ezek pedig a helyi lakosság és a bevonuló katonaság, illetve karhatalom emléktárgy-gyűjtő affinitása és ennek emlékezetben betöltött helye: tanulmányom másik központi témája a hétköznapi fogalmakkal rablásnak, fosztogatásnak nevezett tevékenység emlékezetben elfoglalt helyének elemzése, valamint a motívum szerepe a későbbi vádemelési folyamatban.

POPÉLY ÁRPÁD: A magyarság helyzete Csehszlovákiában a második világháború után (1945–1948)

A második világháború után felújított Csehszlovákia a német és a magyar kisebbséget tette felelőssé az ország 1938–1939-ben bekövetkezett felbomlásáért, s kollektív bűnösségük ürügyén a kitelepítésükre és az ország szláv nemzetállammá alakítására törekedett. Miután az angolszász nagyhatalmak a magyar lakosság egyoldalú kitelepítéséhez nem járultak hozzá, a csehszlovák kormány a magyar kisebbségtől a Magyarországra rákényszerített lakosságcsere útján igyekezett megszabadulni. Az 1947 áprilisa és 1948 decembere között lebonyolított lakosságcsere során 72 ezer magyarországi szlovák települt át Szlovákiába, a felvidéki magyarok közül pedig közel 90 ezret telepítettek át Magyarországra. A szlovákiai magyarság számának csökkentését célozta a magyar lakosság csehországi deportálása, valamint az ún. reszlovakizáció is. A közmunka ürügyével végrehajtott csehországi deportálás két hullámban zajlott: 1945 őszén közel 10 ezer, 1946–1947 telén pedig több mint 40 ezer magyart hurcoltak el erőszakkal a cseh országrészekbe. A reszlovakizáció során a megfélemlített magyar lakosság nagy része kényszerűségből szlováknak vallotta magát, s 1948 végéig több mint 400 ezer magyar kérte szlovákká minősítését. A magyar közösség történelmi emlékezete szerint az említett intézkedések közül az erőszakos elhurcolás és az idegen nyelvi környezetben való szétszórattatás veszélye miatt a csehországi deportálás jelentette a legnehezebben feldolgozható sérelmet.

RAVASZ BALÁZS: „A jó is létez[ik]!” A család szerepe az „utolsó magyar hadifogoly” életében.

Előadásom filmem főszereplőjének, Toma Andrásnak konkrét esetét vizsgálja.

Toma András utolsó éveit szülővárosában tölthette, újra egyesülve családjával/családja még meglévő tagjaival. Filmem az ő sorsát meséli el általa, családtagjai és hozzá közelálló személyek visszaemlékezésén keresztül.

Összefoglalom és részletekkel kiegészítem filmem tartalmát a család szerepét illetően.

Beszélek a film keletkezésének körülményeiről, az elkészítés kihívásairól, metodikájáról, recenziójáról, utótörténetéről hazánkban és külföldön.

SCHELL CSILLA: „Lesz ahogy lesz. Nur einmahl möht ich noch gerne so beinander sein wie Früher [Csak valamikor újra együtt lehessünk, mint régen]”. Kitelepített magyarországi németek családi levelezése

Az előadásban a németországi új hazájukban élő kitelepítettek a megérkezés után keletkezett családi levelezéseibe nyerünk bepillantást. Ezek a levelek a kitelepítés utáni bizonytalan idők lenyomatai, amelyre jellemző az otthon-keresés és sok esetben a visszatelepülés reménye. A levelek, amelyek utazási lehetőségek híján a kapcsolattartás egyetlen lehetőségét jelentették, különböző generációk tagjaitól származnak: Felnőttek mellett fiatalok leveleibe is bepillantunk. Az előadás második részének egy újabb időkből származó levelezés a tárgy: egy testvérpár sokéves kapcsolattartásának bemutatása, egy a kitelepítéstől megkímélt, Bakony-beli hazájában maradt asszony és Baden-Württembergben élő húga között. A levélállományok a freiburgi Institut für Volkskunde der Deutschen des östlichen Europa [A Kelet-európai Németiség Néprajzi Intézete] gyűjteményéből származnak.

SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN: Az erdélyi magyarságtudomány megalapítója, Venczel József meghurcolásáról és viszontagságos életéről

A művelődésszociológus szerző Venczel József (1913–1972) munkásságát az elmúlt évtizedek során kötetekben, tanulmányokban részletesen összefoglalta a társadalomtudomány megteremtése terén, a falukutatásban, a felsőoktatásban betöltött szerepét csakúgy, mint a társadalom- és gazdaságtudomány, a társadalompolitika és az etikai alapú népszolgálat szintézisét az életművében. A két Hitel című nemzetpolitikai folyóirat létrejötte és szerkesztése (1935-1944), az abból kisarjadt magyar önismereti mozgalom, a második világháború előtti román földbirtokreform vizsgálata és a magyar-román társadalomtudományi kapcsolatok elmélyítése mind-mind olyan területek, amelyekben meghatározó szerepet játszott a tudós. A publikációkban és korábbi tanácskozáson csupán megemlítésre kerültek a Márton Áron, Erdély római katolikus püspöke elleni koncepciók per kapcsán történt meghurcolása, annak előzményei és következményei. A mostani előadás e hiányok pótlására vállalkozott, hisz Venczel József és családja etnikai és osztályalapú diszkrimináció áldozata lett.

TÓTH ÁGNES: A háború és a kollektív büntetés hatása a német nemzetiségű családokra

Az előadásban arra keresem a választ, hogy a háború és a kollektív büntetés hogyan érintette a magyarországi német nemzetiségű családokat. Azaz: a katonai szolgálat, a több évig tartó hadifogság, vagy a Szovjetunióban kényszermunkatáborokban eltöltött évek, az időközben Magyarországról lezajlott kitelepítés, illetve a vagyonek kobzás, jogfosztás milyen következményekkel járt. E mellett az érintettek megküzdési stratégiáira is nagy hangsúlyt helyezek.

TÓTH GÁBOR: Családok a hortobágyi zárt táborokban. Lenin-tanya 1950–1953

A Polgár és Hajdúnánás között elhelyezkedő Lenin-tanyára 1950 júniusa és 1953 októbere között legalább 630 embert hurcoltak el. A tábor gyűjtőkörzete az első évben a Dél-Dunántúl, Baranya megye volt, innen 52 településről hoztak embereket. 1951 és 1953 között további 25, az ország különböző településéről telepítettek ki családokat.

Az 1950 és 1953 közötti internálásszerű kitelepítések sajátossága nem csak abban állt, hogy azokra mindenféle bírósági ítélet nélkül, azonnali hatállyal került sor, hanem abban is, hogy a kommunista diktatúra kényszerintézkedései teljes családokat érintettek: a magzattól a haldokló aggastyánig mindenkit. Ennek következtében a hortobágyi zárt táborba hurcolás során a magyar társadalom minden generációja érintve volt. Nem volt ritka, hogy két-három generáció is együttesen raboskodott a hortobágyi táborvilágban.

VÁRADI JÁNOS: Telepfelszámolás bürokratikus útvesszőkben (1980-as évek)

A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásáról 1965-1983 között hét rendeletet adtak ki. Az eredeti rendelet különféle módosításaival kiegészített, egységes keretbe foglalt alapszöveget 1982-ben tették közzé, majd külön szabályozták a telepfelszámolás kulcselemét jelentő lakásépítés feltételeit: a pénzügyi kölcsönhöz jutást, a munkáltatói támogatást, a szociálpolitikai kedvezményt, a 10 % előtakarékoság alóli felmentést, a helyi tanácsok támogatási lehetőségeit.

A telepfelszámolás 1978-ban a 325 ezer főnyi cigány népességből szorososan a 81 ezer telepeken élőt érintette, 1982-ben 355 ezer főből 39 ezret. A telepen élők aránya ebben a néhány évben országosan 25 %-ról 12 %-ra csökkent. A nem telepeken élő, az egészségügyi követelményeknek nem megfelelő lakásokban élő cigányokról nincsenek kimutatások.

A Minisztertanács Tanácsi Hivatala felhívására 1983-ban a tanácsok beszámolókat készítettek a telepfelszámolás során felmerült gondokról. Az 1965-ben központilag kibocsátott „C” tervsorozat már nem felelt meg sem az igényeknek, sem a műszaki követelményeknek, ugyanakkor az igényesebb tervek túl költségesek voltak „a telepeken élő és kedvezményes akció keretében lakásépítésre kijelölt lakosság számára”. A telepeken élő népesség szabálytalan társadalmi viszonyai, nehezen áttekinthető életmódja, jövedelmi rendezetlenségei újra és újra többféle részkérdés szabályozását tette szükségessé. A telepeken egy-egy putriban gyakran több cigány család is élt, kérdéses volt a jogosultság. A legtöbben nem tudták előteremteni az önrészt, vagy nem rendelkeztek rendszeres jövedelemmel. Az OTP a törlesztések elmaradásától tartva olyan feltételeket is szabott a kölcsönöknél, amelyek nem voltak összhangban a telepfelszámolás jogi szabályozásával.

A telepfelszámolásban több minisztériumnak és más hivatalnak kellett együttműködni. Az 1983-ban új irányba forduló program kivitelezésének bázisa az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium lett. Az új típusterveket a Tervezésfejlesztési és Típustervező Intézetben készítették el. Egyfelől megfigyelhető a telepfelszámolás modernizálódása, másfelől pedig egy olyan bürokratikus gépezet, amely a telepi nyomorúságban élők számára értelmezhetetlenné és követhetetlenné vált.

ZALATNAY ISTVÁN: Erdélyi menekültek az 1980-as évek után

Az előadó rendhagyónak tekinthető, amennyiben nem történész, és nem tudományos kutatómunka eredményéről számol be, hanem több mint negyedévszázados, Erdélyből áttelepedettek gyülekezetében végzett szolgálat tapasztalatairól. Témája is „határeset” hiszen az erdélyi menekültek nem olyan értelmében „kényszerültek” lakóhelyelhagyásra, mint általában a konferencián tárgyalt közösségek tagjai. Bár többszörösen hátrányos helyzetben, de maguk döntöttek a „menekülés” vagy más esetben a hivatalos áttelepülés mellett.

Részben emiatt, részben mivel anyaországuk felé indultak el, nagyon nagy várakozásaik voltak, amelyeket általában annál nagyobb csalódás követett. Ennek a szélsőséges határértékek között mozgó életút típusnak, élményvilágnak és következményeinek néhány objektív és szubjektív tényezőjét próbálja vázolni az előadás úgy, hogy végül megpróbál olyan alternatívát is felmutatni, amely a közvetlen érintettek, a befogadó ország és a kibocsátó kisebbségi közösség szempontjából nézve egyaránt tekinthető pozitívnak, nem pedig kudarcosnak.

ELŐADÓINK

AMENT-KOVÁCS BENCE Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet, PhD hallgató, ELTE BTK Magyar és Összehasonlító folklórisztika doktori program

BALOGH BALÁZS PhD főigazgató, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet

BANK BARBARA történész, Nemzeti Emlékezet Bizottság

BENKŐ LEVENTE vezető szerkesztő, *Művelődés* közművelődési havilap, Kolozsvár; a Gulág-Gupvikutatók Nemzetközi Társasága tagja, PhD hallgató Ökumené Doktori Iskola, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

BERECZKY ILDIKÓ ny. református lelkész, Harkány-Budapest

BIMBA BRIGITTA PhD hallgató, Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

BOGNÁR ZALÁN PhD tanszékvezető, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, BTK Történettudományi Intézet

BUKOVSKY LÁSZLÓ történész, a Szlovák Köztársaság kisebbségi kormánybiztosa

DÁN VANDA PhD hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, tag, Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága

FÖLDEVÁRYNÉ KISS RÉKA Dr. habil. történész, néprajzkutató, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, Nemzeti Emlékezet Bizottság

GAJDOS-FRANK KATALIN PhD igazgató, Jakob Bleyer Heimatmuseum, Budaörs

GATTI BEÁTA PhD etnográfus

GÖNCZ LÁSZLÓ PhD történész, tudományos munkatárs, Inštitut za narodnostna vprašanja (Nemzetiségi Kutatóintézet), Ljubljana

HORVÁTH SÁNDOR PhD etnográfus, Magyarországi Horvátok Keresztény Gyűjteménye, Peresznye

LÁBADI KÁROLY PhD etnográfus, nyugalmazott egyetemi tanár

MAKRA MÓNIKA PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola; titkár, Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága

MARINKA MELINDA tudományos munkatárs, MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport

MAROSI ISTVÁN történész, görögkatolikus pap, Ortutay Elemér Görögkatolikus Központ, igazgató, Beregszász

MIHÁLY JÁNOS történész, Székelyudvarhely

MOHAY TAMÁS Dr. habil. egyetemi tanár, az ELTE BTK Néprajzi Intézet intézetigazgatója, a Tárgyi Néprajzi Tanszék tanszékvezetője

MOLNÁR D. ERZSÉBET PhD intézetvezető, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont

MURÁDIN JÁNOS KRISTÓF Dr. habil. egyetemi docens, tanszékvezető, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvári Kar, Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Tanszék

MUSKOVICS ANDREA ANNA PhD etnográfus, Bleyer Jakab Helytörténeti Gyűjtemény, Budaörs

NAGY ISTVÁN néprajzkutató, tanár, Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium, Bonyhád

NAGY PÁL PhD történész, Kisebbségkutató Intézet

NAGY PÉTER PhD történész, tudományos munkatárs, MTA-SZTE-ELTE Globalizációtörténeti Kutatócsoport

PAPP ANNAMÁRIA történész, újságíró, rovatvezető, *Szabadság* napilap, Kolozsvár; a Gulág-Gupvikutatók Nemzetközi Társasága tagja

PAPP ÁRPÁD PhD etnográfus, Szabadkai Városi Múzeum

POPÉLY ÁRPÁD Dr. habil. történész, egyetemi docens, Selye János Egyetem Történelem tanszék, Komárom

RAVASZ BALÁZS producer, rendező

SHELL CSILLA Institut für Volkskunde der Deutschen des östlichen Europa Freiburg [A Kelet-európai Németiség Néprajzi Intézete, Freiburg]

SZÉKELY ANDRÁS BERTALAN művelődésszociológus, kisebbségkutató. EMMI ny. főtanácsadója

TÓTH ÁGNES DSc történész, tudományos tanácsadó, ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete

TÓTH GÁBOR etnográfus, PhD hallgató ELTE BTK Néprajzi Intézet

VÁRADI JÁNOS történész

ZALATNAY ISTVÁN PhD református lelkész, Erdélyi Gyülekezet